

Monográfia a XX. kerületről és készülődés a centenáriumra

Budapest centenáriumi évének XX. kerületi nyitányaként, s a helytörténeti gyűjtőmunka szép eredményeként most jelent meg a tanács kiadásában egy tudományos alaposságú monográfia „Pesterzsébet, Soroksár, Budapest XX. kerületének múltja és jelene” címmel. A 445 oldalas reprezentatív kötetben közölt tanulmányok a valósághoz hűen ábrázolják a városnegyed területének kilenc évszázadra visszatekintő múltját, külön fejezetben tárgyalják az egykori Gubacs, Soroksár, Pesterzsébet történetét, és összefoglalóan ismertetik a jelen forradalmi átalakulását. Számot vetnek — a többi között — az eltelt évszázadnyi idő eredményeivel, hibáival és tervezgetve néznek a közeljövő felé.

Győztes valóság

Erzsébetfalva településről Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye 1877-ben megjelent monográfiájában még ilyen képet rajzolnak: „Gubacs pusztja a soroksári és a pesti határ közt a dunai oldalon, végigszeli a pest—bajai államút, mellette régi nevezetes csárdával. 2465 kat. hold homokos, néhol egészen ritka homokterület. 1865-ben a belga bank által részletezetten eladatván, némely vállalkozók által házhelyek is osztattak itt ki két csoportban, s ezeken települt Erzsébetfalva és Kossuthfalva, melyeken csakugyan egy pár száz ház már ki is épült. Azonban a beállott pénztelen idő miatt a továbbfejlesztés megakadt. Mindamellet ez idő szerint Erzsébetfalvának népessége 277, Kossuthfalváé 162, Gubacson pedig széjjel a majorokban, tanyákon és szőlőkben 467.”

A most megjelent monográfia élénk vetíti, hogy milyen hosszú volt az út 1870 óta, amikor Erzsébetfalva alapított, amíg 1919. május elsején a Néptanács Kun Béla népbiztos utasítására kimondta, hogy Erzsébetfalva helyett a község neve *Leninváros* lesz. 1923-ban Pesterzsébet néven várossá alakult, de ez a tény korábbi jellegén csak közigazgatásilag változtatott. Közművekkel hiányosan ellátott előváros maradt, ahol csak a felszabadulást követő újjáépítés, majd a meginduló tervgazdálkodás különböző ciklusai hoztak fejlődést. Csak a fővárosokhoz csatlakozás és a tanácsok megalakulása után lehetett foglalkozni a városiasodás gondolatával, hogy most már az egységes XX. kerület és a főváros belsőbb kerületei között kiegyenlítődjék a színvonalbeli különbség. És ma, a negyedik ötéves terv idején, fővárosi színvonalú városközpont épül — oly erőteljes iramban, hogy az a hatalmas fejlődés, amely ezen a száz év előtti szegény kis munkástelepülés területén végbe megy, megihletti a mai 112 ezres lélekszámú kerület kötőit, íróit is.

„... Ránduljatok ki egy vásárnap / Erzsébetre, hozzánk: / megéri, én mondom! — Ha kicsiben is, de / látjátok az országot / tellő szépülését, gazdag lüktetését... / Amit proletárok / terveztek itt hajdan: győztes valóság lesz: / tettek már az álmok...” — írja *Földeák János* Rapszodikus riportjában.

Kakastavi rapszódia

Budapest második legnagyobb munkáskerülete, amely a főváros centenáriumán saját fejlődését is ünnepelheti, nagy gondot fordít Budapest ünnepi évére, és arra, hogy a lakosság bevonásával, társadalmi munka kiszélesítésével a XX. kerület még szebb legyen. A centenáriumi kooperatív bizottság közösen dolgozta ki az ünnepi év programját. A népfront már az őszszel ankétot rendez a most megjelent monográfiáról, a középiskolások között pedig — ugyancsak a monográfia alapján — helytörténeti vetélkedőt és sétákat szervez. Közreműködik az erzsébeti múzeum 1973. januárjában megnyíló állandó helytörténeti kiállításának előkészítésében és megszervezésében is. A kiállítás 1870-től a napjainkig terjedő korszakot öleli fel és részben a meglévő múzeumi anyag, részben a januárban megindult külön gyűjtés során szer-

zett új múzeumi tárgyak, dokumentumok alapján érzékelteti a kerület kialakulásának lényeges mozzanatait. A kisipar szerepét a városrészes gazdasági életében, az ipari munkásság helyzetét, a helyi munkásmozgalom és kultúra fejlődését. A kerület településtörténetére vonatkozó dokumentumok is szerepelnek a kiállításon, régi képeslapok, a dalos-mozgalom emlékei, munkásmozgalmi dokumentumok, a helyi sportmozgalom emlékei. Makettek, fotók, és a kerületi üzemek néhány reprezentációs termékének segítségével a kiállítás vázolja a városrészes felszabadulás utáni fejlődését, felgyorsult városiasodását.

A népfront helytörténeti bizottsága, valamint a két felnőtt és egy diák helytörténeti kör tagjai, nagy segítséget nyújtanak a régi dokumentumok felkutatásában. A centenáriumra való készülődés általában nagy lendületet adott a helytörténeti mozgalomnak, gyűjtőmunkának. A gyáripar kialakulásáról például a múzeumi kiállításra még nincsen elegendő anyag, csupán néhány dokumentum áll rendelkezésükre. A népfront ezen úgy próbál segíteni, hogy a tanács művelődési osztályával közösen pályázatot írtak ki üzemi monográfia írására és a legjobb három munkát pályadíjjal jutalmazták. A centenáriumi évében jelenik meg a XX. kerület szépirodalmi antológiája feltehetően „Kakastavi rapszódia” címmel. A Kakastó vize azon a területen fodrozódott hajdan, amelyen ma a Vécsey úti KISZ-lakótelep házai emelkednek. Ez a valamikori tó annyira szimbóllummá vált itt, hogy a városrésztől íródott majd minden prózai, vagy verses munkában megemlítik.

Centenáriumi park

A fák és a parkok! Nagyon kevés van belőlük a fővárosnak ebben a negyedében is. Most, a fásítási, parkosítási munkában részt vesz a tanács, a népfront, a KISZ, sőt még a Győr-Sopron megyei népfront tagjai és a megyei KISZ-fiatalok is. Segítségükkel a kerületi népfront nagy centenáriumi parkot épít, külön játszótérrel, tornapályával. Ezenkívül a Győr-Sopron megyei népfrontosok, KISZ-fiatalok felajánlották, hogy több ezer fát ültetnek el a kerületben az iskolák, sportpályák, lakótelepek körül is. De nemcsak a Győr-Sopron megyei népfront és KISZ patronálja a centenáriumi év alkalmából a XX. kerületi partnereit, hanem a megyei tanács és a pártbizottság is, amely a kerület beruházásaihoz és kulturális programjához gazdagításához nyújt segítséget.

Felajánlották, hogy a megye üzemében is kommunista műszakot szerveznek és az ennek ellenértékéért befolyó összeget átutalják a kerületi tanács fejlesztési alapjára azaz, hogy ebből gyermekintézményt létesítsenek. Az összeg nagyságától függően bővítenek egy meglévő óvodát, vagy építenek egy újat, esetleg óvónőszállást hoznak tető alá. A kerület és Győr-Sopron megye vezetői a napokban szocialista szerződést kötnek, hogy 1973 őszéig milyen gyermekintézmény fejlesztésére fordítják a megyei munkások külön műszakjából származó összeget.

A kulturális kapcsolatok keretében — többek között — a győri Kisfaludy Színház 1973-ban a XX. kerületben bemutatja egy mai magyar író művét. Viszonzásképpen a kerületi képzőművészek bemutatkozó tárlattal, a különböző műkedvelő együttesek pedig gazdag műsorral szerepelnek majd a soproni ünnepi heteken.

Az „Egy iskola, egy üzem” mozgalom keretében a XX. kerületi üzemek patronálási munkája is jól halad. Szeptember elejéig, mintegy 800 ezer forint értékű munkával kifestenek, kimeszelnek minden kerületi iskolát, óvodát. A meghirdetendő nagy tisztasági, szépítési, virágültetési versenyben pedig a városnegyed valamennyi lakóját bevonják és a három első helyezést elért lakóközletnek jutalmul, terven felül, járdát építtet a tanács.